

Sečić, Dora. Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu : razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica ; Lokve : Benja, 2007. 359 str. ISBN 978-953-6003-06-8

Prvotno 1996. obranjena kao doktorska disertacija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, studija prof. dr. Dore Sečić pojavila se 2007. u nešto izmijenjenom obliku. Posvećena je jednom nadasve zanimljivom razdoblju povijesti današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu tj. vremenu u kojemu je ona (1874.-1918.) bila knjižnicom Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

Tematizira se neposredno predjugoslavensko razdoblje hrvatske Nacionalne i sveučilišne knjižnice, što već samo po sebi ukazuje na jugoslavensku mjeru zaborava srednjoeuropske kulturne pripadnosti, koja se može (pa možda i smije) bolje sagledati iz postjugoslavenske perspektive, iz vremena u kojemu se Hrvatska ponovno, i sad slobodno, okreće svojim srednjoeuropskim korijenima. Autorica u predgovoru ne propušta istaknuti povlasticu te vizure. No, knjiga, naravno, ne sadržava politički intoniran tekst u tome smislu. Djelo je vrijedna dokumentirana znanstvena rekonstrukcija jednoga razdoblja povijesti, osobito važne hrvatske kulturne ustanove u razdoblju kojemu se mogu pripisati i konstitutivna obilježja u smislu postajanja prastare Knjižnice modernom europskom ustanovom.

Podastire se najprije, u prvom i drugom poglavlju, vrlo širok i obaviješten kontekst iz kojega se bolje može razumjeti društvena uloga pa i unutarnji ustroj Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Prezentiraju se, naime, političke i kulturne, zakonodavne i obrazovne, pa i stručno knjižničarske, razvojne težnje i zadatosti u srednjoeuropskom prostoru i u tome smislu kulturno povijesne odrednice u kojima autoricu zanima jedna od deset sveučilišnih knjižnica u Austro-ugarskoj monarhiji. Bile su to sveučilišne knjižnice u Beču, Pragu, Grazu, Innsbrucku, Krakowu, Lavovu, Černovcima, Budimpešti, Cluju i Zagrebu. Iz tako predočenoga konteksta, Sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu nastoji se promotriti u cjelini njezinih stručnih zadaća i funkcija s jedne strane, a s druge strane, u svojoj uključenosti u politički, društveni i znanstveni okoliš Austro-ugarske monarhije.

Ako taj zemljopisno markiran okoliš držimo manje ili više neizravnom uvjetovanošću zagrebačke sveučilišne knjižnice, kojemu su posvećena prva dva poglavlja knjige, od trećega poglavlja govori se o osnivanju i djelovanju knjižnice polazeći od prostora u građevnom smislu. Knjižnica djeluje najprije u zgradi Pravoslavne akademije, odnosno Sveučilišta na Gornjem gradu (1874.-1882.), gdje je uostalom djelovala i prije kao knjižnica Pravoslavne akademije; potom, opet u sveučilišnoj zgradi, u Donjem gradu (1882.-1913.). U promatranom razdoblju sagrađena je 1911.-1913. samostalna zgrada Sveučilišne knjižnice na Marulićevu trgu u Zagrebu.

Prvim “kraljevskim sveučilišnim bibliotekarom u Zagrebu” imenovan je Ivan Kostrenčić, koji se prethodno kao knjižničar afirmirao u Bečkoj dvorskoj knjižnici. Sustavan, temeljit i poduzetan, Kostrenčić je vodio knjižnicu ukupno 36 godina, gotovo do pod sam kraj drugoga razdoblja. Oko uspostave novoga kataloga knjižnice Kostrenčić nije radio odmah u početku jer je naslijedio Smodekove dobre kataloge, pa je u osnovi dodavao podatke u njih. Kostrenčić se osobito brinuo oko nabavljanja nacionalne građe, jer je odmah uvidio kako “hrvatski mladić željan nauke o svojoj i svojih suplemenikah prošlosti ni najmanje ne može poučiti, jer u obće ote literature u biblioteci neima”. K tome su smjerala i Konstrenčićeva nastojanja oko objedinjavanja zagrebačkih knjižnica. Plod njegovih nastojanja bilo je to što je Knjižnica 1878. imala oko 50.000 svezaka. Konstrenčić će uskoro ustrojiti posebni Odjel za stare hrvatske knjige do 1835. Prikupljanje građe za taj odjel toliko će uznapredovati te je Kostrenčić 1898. smatrao da je prikupio glavninu građe za opću hrvatsku retrospektivnu bibliografiju.

Imenovan 20. srpnja 1875., Kostrenčić je 1876., sukladno naredbi bana Ivana Mažuranića, sastavio Pravila za biblioteku kr. sveučilišta Franje Joispa I. u Zagrebu. Osim što su okvir djelovanja za ustanovu, ona artikuliraju i srednjoeuropski kulturni priključak, jer se temelje na terezijanskoj Instrukciji iz 1825., koja je normirala djelovanje knjižnica u Monarhiji, a na njemačkim teorijskim osloncima. Kostrenčić je, čini se, očekivao da će se donijeti poseban zakon o osoblju knjižnice. On je, naime, u početku imao samo jednog pisara, a nije bio zadovoljan ni time kako je njegov osobni položaj bio definiran u tzv. “Sveučilišnom zakonu” iz 1875.

Drugi ravnatelj Sveučilišne knjižnice bio je Kostrenčićev višegodišnji suradnik Velimir Deželić. On je knjižnicom ravnao 1911.-1918. kad je prilično naprasno smijenjen, bit će iz političkih razloga. Deželić je u nekim segmentima nastavio Konstrenčićev rad, ali je uveo i značajne novine. Zapala ga je obveza i čast djelovati u samostalnoj zgradi knjižnice koja je i sagrađena u vrijeme njegova upravljanja, iako je idejno zasnovana u Konstrenčićevo vrijeme. Dora Sečić o Kostrenčiću govori kao o tipičnom knjižničaru 19. stoljeća, a Deželić je po njezinu mišljenju bio tipičan za 20. stoljeće. Kao pokazatelj navodi se da je odmah u knjižnicu uveo pisaće strojeve. Autorica je također ustanovila da je Deželić, prije mnogih europskih knjižnica, preveo i primijenio Pruske instrukcije i to ne samo sa stajališta pravila za opis knjiga, nego i sa stajališta redanja listića u katalogu. Uz rad na općem abecednom katalogu (prije su postojali uglavnom katalozi pojedinih zbirki), uradio je stručni katalog. Njegova klasifikacija, koja je bila osnovom za stručni katalog, imala je 500 skupina. Iako nije bio strogi perfekcionista u opisanju knjiga, Deželić je, napose svojim stručnim katalogom, učinio dalekosežno vrijedan posao za Knjižnicu.

Autorica znatnu pozornost posvećuje pitanju profiliranja knjižnice kao nacionalne. Polazi u osnovi od toga da su sveučilišne knjižnice u Austriji imale tri glavne zadaće: 1. Služile su znanstveno-nastavnoj djelatnosti sveučilišta i svih ustanova u gradu, 2. bile su zemaljske knjižnice (nacionalne knjižice svoje pokrajine) i 3. bile su javno dostupne znanstvene knjižnice, ona zapaža kako je isto vrijedilo

za hrvatsku Sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu. Knjižnica je pored toga – po razumijevanju onih koji su je vodili, a i prema onomu kako ju je shvaćala tadašnja hrvatska vlada – imala biti nacionalnom knjižnicom, ne samo za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju iz kojih je dobivala obvezni primjerak, nego i za Dalmaciju. U knjižnici su se u istraživanom razdoblju osobito prikupljale knjige i temeljem ostalih mjerila za odabir nacionalne građe: hrvatski autor, hrvatski jezik i Hrvatska kao predmet djela. Sukladno tadašnjim jugoslavističkim idejama, to se gdjekad razumijevalo kao doduše dominantno hrvatsko, ali i kao južnoslavensko obilježje.

Autorica trajno zapaža i teškoće koje su priječile još bolje funkcioniranje Knjižnice. Trajna oskudica osoblja i prvi svjetski rat tek su najizrazitije. Unatoč svemu, kao zaključak ovoga vrsnog istraživanja, može se reći da je Knjižnica djelovala sukladno sustavu i duhu vremena i da se ustrojila tako da je njezino tadašnje djelovanje moglo biti mjerodavnim i za kasnija vremena.

U studiji se inače razabiru poredbena, opisna i prosudbena razina. Iako je Hrvatska, pa po tome i knjižnica njezina jedinoga sveučilišta, imala određene specifičnosti – kao što je, na primjer, dvojna njezina funkcija (sveučilišna i nacionalna) – ipak je, sa stajališta statusa u zajedničkoj državi, riječ o jedinstvenom zakonodavnom okviru koji je, međutim, bio teorijski fundiran s osloncem na njemačku literaturu i praksu. Tu treba tražiti razloge knjižničkog ustroja i poslovanja gotovo istovjetnoga s ostalim srednjoeuropskim sveučilišnim knjižnicama, iako je Zagreb tada bio relativno malen grad i Hrvatska siromašna zemlja. Funkcije i društvena uloga knjižnice bile su jedinstveno određene. Na opisnoj razini, autorica se služi brojnim arhivskim dokumentima, podastirući uvjerljivu sliku o Knjižnici i njezinim knjižničarima, pa i o korisnicima. Prosudbena razina ove studije daje joj posebnu draž i čitljivost. Autorica se ne libi izreći i osobne sudove, koji se temelje na njezinim istraživanjima i zaključcima. Gdjekad se ne slaže niti s autoritetima kao što su Matko Rojnić ili Eva Verona, iako inače ne spori, dapače honorira, njihov istražiteljski prinos u povijesti Knjižnice.

Slavko Harni